

ТЕМА 1. МОРФОЛОГІЯ. ІМЕННИК. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ РОЗРЯДИ ТА ГРАМАТИЧНІ КАТЕГОРІЇ ІМЕННИКА. СКЛАДНІ ВИПАДКИ ВИЗНАЧЕННЯ РОДУ ІМЕННИКІВ

Вправа 1. Розподіліть подані іменники за такими групами:

- а) загальні (одиночні, збірні, речовинні, абстрактні);
- б) власні (антропоніми, топоніми, міфоніми, космоніми, зооніми, культуроніми).

Шекспір, гарбузиння, вершки, проміння, телевізор, Чумацький Шлях, Прометей, кисень, будинок, успіх, правило, колосся, Біблія, завод “Арсенал”, мурашня, хлопець, орел, Орел, Європа, біг, страх, піхота, вірш “Заповіт”, дощ, спів, Юпітер, товариство “Просвіта”, Марс, вулиця Хрещатик, Крим, Вій, Дажбог, Сірко, граніт, листя, Ряба, пісок, скромність, Мурчик, Атлантика, капуста, вітер, здивування, Ахіллес.

Вправа 2. Доберіть, якщо можливо, до наведених іменників чоловічого роду іменники жіночого роду і навпаки. Визначте сферу використання родових пар.

Митник, керівник гуртка, артист, балерина, друкарка, хірург, художник, завідувач фотолaboratorією, штукатур, технік, агроном, лауреатка, доповідач, житель, диспетчер, ліфтер, методистка, кіоскер, художник-конструктор, міліціонер, мер, оглядач, перукар, швачка, кореспондент, кравець, поет, машиніст, кастелянка, стажер, газда, абітурієнт, зв'язківець, вихователь, вчений секретар, воротар, стенографістка, морж, ворожка, садівничий.

Вправа 3. Утворіть, якщо можливо, від форм однини іменників множинні форми. З'ясуйте значеннєву співвідносність слів кожної пари.

Захист, дисципліна, клопіт, небо, погляд, папір, торгівля, історія, черепиця, конституція, бавовна, хід, відпочинок, глина, освіта, поезія, мистецтво, співробітництво, трава, політика, вогонь.

Вправа 4. Утворіть форму однини наведених іменників, визначте можливі варіанти і вкажіть їх стилістичні особливості.

Жирафи, бакенбарди, клавіші, кахлі, шкарпетки, погони, лампаси, грінки, рапани, пуанти, бутси, баклажани, кліпси, кеди, еполети, канделябри, птахи, мозолі, ботфорти, мурахи, гетри, панчохи, вольєри, ласти, боти, пелюстки.

Вправа 5. Доберіть означення до наведених іменників.

Дрож, лосось, кефаль, триб, глазур, пектораль, консоль, папороть, шампунь, насип, мозоль, кахель, рояль, сажень, аерозоль, зяб, путь, дріб, перекис, поступ, бандероль, псалтир, собака, ринь, верф, покуть, антресоль, кужіль, нежить, підпис, ступінь, емаль, тунель, фенхель, філігрань.

Вправа 6. Замість крапок допишіть потрібне закінчення, узгоджуючи прикметники з іменниками.

Широк... Дніпро, малесеньк... поні, здібн... лівша, довг... путь, висок... двері, багат... Сибір, густ... накип, конторськ... рахівниця, син... чорнило, старовинн... рукопис, яскрав... суддя, висок... Альпи, зл... собака, велик... Тбілісі, бідн... сирота, знаменит... Онтарію, відом... МДГУ, широк... степ, елегантн... леді, чудов... Кутаїсі.

Вправа 7. Складіть речення, вживаючи наведені іменники у сполученні з прикметниками.

1. Бра, цеце, комюніке, кюре, путасу, фрекен, марабу, тореро, бістро, бере, конферансьє, кольрабі, імпресарію, динго, колі.
2. Кіліманджаро, Лімпопо, Тріполі, Осло, Сан-Ремо, Арагві, Кентуккі, Капрі.

Вправа 8. Користуючись “Словником української мови”, визначте, до якого роду належать іменники:

Тюль, авеню, Ай-Петрі, папараці, ембарго, торі, кафе, туш, вуаль, рагу, вовчище, піаніно, візаві, путь, рефері, сопрано, в'язь, рандеву, шимпанзе, торнадо, фейхоа, шимі, карт-бланш, жираф, какаду, пантера, собака, інтерв'ю, ампула, аташе, рученя, Токію, полинь, полин, Туапсе, кепі, шосе, сиртакі, ушу, барбекю, головище, НДІ, Хельсінкі, скерцо, облуда, заїка, білоручка, кір.

Вправа 9. Перекладіть подані іменники українською мовою. Порівняйте родову характеристику іменників у російській та українській мовах.

Накип, тюль, пар, мебель, тополь, ярмарка, посуда, зал, Сибирь, толь, фальшь, подпись, корь, шампунь, перекись, польнь, сыпь, продажа, недуг, тезис, кризис, собака, дрель.

Завдання

1. **Визначте, в якому варіанті всі іменники мають лише форму однини.**
  - І. Ассортимент, щастя, папір.

- II. Миколаїв, політика, дерево.
  - III. Світ, будинок, сузір'я.
  - IV. Гнів, молоко, байдужість.
  - V. Молодь, кров, суниця.
2. В якому переліку всі іменники належать до одного роду?
- I. Путасу, поні, Токіо.
  - II. Сип, ярмарок, шампунь.
  - III. Вуаль, толь, розкіш.
  - IV. Рінь, ліс, лин.
  - V. Біль, верф, дріб.
3. У парах словосполучень визначте, чи всі відповідають нормам сучасної української літературної мови. Якщо помилка в одному варіанті, то позначте в якому саме (I, II, III), якщо помилка у двох – позначте відповідь IV, якщо помилок немає – відповідь V.
- I. Далека путь, м'яка шинель.
  - II. Слухняний поні, смачна саямі.
  - III. Стрімка Арагві, дешева тюль.
  - IV. Помилки у двох варіантах.
  - V. Помилки немає.
4. З'ясуйте, в якій групі слів чи у скількох групах усі іменники належать до одного граматичного роду?
- I. Монпансьє, рандеву, ківі.
  - II. Дніпро, шимпанзе, Ай-Петрі.
  - III. Манто, бра, Сибір.
  - IV. У двох варіантах.
  - V. В усіх варіантах.
5. Визначте, в якому варіанті неправильно утворені назви осіб за професією чи родом діяльності, або вкажіть, що помилок немає.
- I. Зварник, стюард.
  - II. Продавщиця, праля.
  - III. Баскетболістка, штампувальник.
  - IV. Манікюрниця, покоївка.
  - V. Помилки немає.
6. Визначте, яким фразеологізмом можна продовжити синонімічний ряд БЕЗРЕЗУЛЬТАТНО, ...
- I. Як пугою по воді.
  - II. Вдарила трясця.

- III. Трубити в кулак.
IV. Прикладати до жару вогню.
V. Прилипнути серцем.
7. **Визначте, яка пара фразеологізмів не є антонімічною.**
I. Дерти кирпу – ламати шапку.
II. У кишені бряжчить – ні за плечима ні за очима.
III. На порі стати – на станочку стати.
IV. Не із заячого пуху – не з хороброго десятка.
V. Усі антонімічні.
8. **Яке слово потрібно вставити, щоб фразеологізм набув значення “опинитися у скрутному становищі”?**
“Сісти на ...”
I. Їжака.
II. Голову.
III. Коника.
IV. Стіл.
V. Лід.
9. **У парах слів знайдіть неправильно наголошене слово.**
I. Зубожілий, вёрхом.
II. Анафёма, долотó.
III. Верхóm, каталóжний.
IV. Помилки у двох парах.
V. Помилки немає.
10. **В якому слові наголос не змінює значення слова?**
I. Сунути.
II. Затока.
III. Фарфор.
IV. Музика.
V. Жахнути.
11. **Де неправильно вжито літеру г?**
I. Агресія, грасувати.
II. Джигун, дзига.
III. Глей, гегати.
IV. Помилки у двох варіантах.
V. Помилки немає.

12. Визначте слово, яке пояснює значення виділеного слова в реченні.

Носа й *коцюбою* не дістанеш.

- I. Палиця.
- II. Кочерга.
- III. Тесло.
- IV. Кий.
- V. Лінійка.

13. Доберіть антонім до дієслова “надвередити”.

- I. Багато говорити.
- II. Відпочивати.
- III. Мовчати.
- IV. Каверзувати.
- V. Набувати сили.

14. З’ясуйте, який іменник логічно сполучається із запропонованим дієсловом, або вкажіть, що всі іменники поєднуються з ним.

ПУТАТИ ...

- I. Нитки.
- II. Волосся.
- III. Ноги.
- IV. Слова.
- V. Усі іменники сполучаються із запропонованим дієсловом.

15. Визначте, чи потребують наведені речення редакторського втручання.

- I. Підсумки змагання між класами підбивають один раз на семестр.
- II. Найбільше в людях я ціную гречність.
- III. Перед випускниками стоїть дилема: куди піти навчатися?
- IV. Потребують редагування два речення.
- V. Жодне речення не потребує редагування.